

Bugár Dóra – Tóth Miklós Bálint

Nemzedékről nemzedékre – a beilleszkedés és az identitásformálódás dinamikája svédországi magyarok körében

Generation to Generation – The Dynamics of Integration and Identity Formation among Hungarians in Sweden

Összefoglalás

Írásunkban egy, az 1956-os forradalom és szabadságharcot követően Svédországba emigrált magyarok és leszármazottjaik körében végzett kutatás eredményeit ismertetjük. A nyolc félig-strukturált interjú segítségével – az oral history megközelítését alkalmazva – betekintést nyerhetünk a Svédországban élő magyarok három nemzedékének családtörténetébe, különös tekintettel a többségi társadalomba való beilleszkedés témakörére, a nemzeti identitás kérdésére, illetve a helyi és a magyar kultúrához fűződő viszonyukra. A tanulmány legfőbb tanulsága, hogy változó formában ugyan, ám a magyarságtudat generációkon átívelően az érintettek önmeghatározásának szerves részét képezi, s ebben megkérdőjelezhetetlen a lokális magyar közösségek, például az Uppsalai Magyar Svéd Egyesület szerepe.

Kulcsszavak: svédországi magyarok; 1956; emigráció

Summary

This article presents the findings of a survey of Hungarians and their descendants who emigrated to Sweden following the 1956 Revolution and War of Independence. A total of eight semi-structured interviews were conducted, applying an oral history approach. Through this method, we gained insights into the family history of three generations of Hungarians living in Sweden. The investigation focused on the subjects of integration into the majority society, national identity, and their relationship to both local and Hungarian culture. The primary finding of the study is that, despite its various manifestations, Hungarian identity constitutes an integral component of the self-definition of the interviewees. Additionally, the role of

BUGÁR DÓRA, nemzetközi kapcsolatok szakértő (drabugar@gmail.com);
DR. TÓTH MIKLÓS BÁLINT PHD, kutatótanár, Mathias Corvinus Collegium (toth.miklos@mcc.hu).

local Hungarian communities (e.g., the Hungarian Swedish Association of Uppsala) is undeniable in this regard.

Keywords: Hungarians in Sweden; 1956; emigration

BEVEZETÉS

Az emlékezetpolitikai szempontból kitüntetett fontosságú események sajátja, hogy a rájuk irányuló rendszeres és módszeres figyelem ellenére – vagy részben pontosan azzal összefüggésben – valamiképpen távoli, nehezen átélethető történésekké válnak, s amelyek rutinizálódó felidézése közben egyre nehezebb észrevenni azt, hogy az adott folyamatok milyen mélyen befolyásolják az érintett egyének sorsát. Valahogy így vagyunk az 1956-os forradalom és szabadságharcral is: tudjuk, sőt időről időre hangoztatjuk, hogy a 20. századi történelmünk e fejezete milyen mély hatással van a mindennapjainkra, mégis oly ritkán szembesülünk a maga összetettségében azzal, hogy az idő tájt sok-sok személy és család sorsa – korábbi medréből kilépve – tényleg radikálisan más fordulatot vett. Kiváltképp igaz ez azoknak a magyaroknak tömegére, akik a forradalmat követően az ország elhagyása mellett döntöttek. Motivációik, vágyaik, az új hazájukban való beilleszkedésük mikéntje, az integráció rögzös útja során átélt siker- vagy éppen kudarcélményeik nem csupán történészek és társadalomtudósok érdeklődésére tartanak igényt, hanem életpályájukat vizsgálva a nem szakmabeliek is roppant izgalmas, mélyen emberi történetekkel ismerkedhetnek meg. Sőt, bizonyos értelemben utolsó pillanatban vagyunk: néhány év múlva aligha lesz lehetőségünk arra, hogy első kézből kapjunk képet '56-ban emigrált honfitársaink élettapasztalatairól.

A fentieknek megfelelően kutatásunkban azt a célt tűztük ki, hogy interjúk segítségével betekintést nyerjünk az '56-os események nyomán Svédországban letelepedett magyar diaszpóra világába.¹ Egészen pontosan arra voltunk kíváncsiak, hogy a forradalom után a skandináv országba került magyarok és leszármazottaik körében a társadalmi integráció, a magyarságukhoz fűződő viszony és az identitásformálódás vonatkozásában milyen mintázatokkal találkozhatunk. Ezzel összhangban az első fejezetben az 1956-os magyar emigráció főbb jellegzetességeit mutatjuk be (különös tekintettel a svédországi magyarok helyzetére), majd a kutatásunk módszertani kereteit ismertetjük. Ezt követően a tanulmány gerincét adó részben kerül sor az interjúk elemzésére arra fókuszálva, hogy az érintettek három generációjának tagjai körében milyen sajátosságokat mutat a beilleszkedés és az identitásformálódás folyamata.

1956-OS MAGYAR EMIGRÁNSOK SZERTE A NAGYVILÁGBAN

Noha pontos statisztikai adatok mindmáig nem állnak rendelkezésre az '56-os forradalom leverése következtében távozó magyarok számát illetően, mértékadó becslések szerint az akkori hazai népesség közel 2%-a, megközelítőleg 200.000 ember hagyta el néhány hét alatt az

országot (Murber, 2022:126). A „magyar exodus” (Sós, 2006) nem csupán a rövid távú társadalmi-politikai folyamatokat befolyásolta, hanem hatása – például demográfiai értelemben (Hablicsek–Illés, 2007:158) – a mai napig megfigyelhető. Nem lehet azonban elégszer hangsúlyozni, hogy a magyar történelem egyik legnagyobb migrációs hulláma a makrofolyamatok mellett megannyi egyéni és családi sors alakulásában is szerencsés vagy tragikus, de minden esetben döntő szerepet játszott, így nem meglepő, hogy az érintettek – és természetesen lezármazottaik – élettörténetében kitüntetett jelentőséggel bír.

A kiemelt fontosságú s politikai színezetet kapó történelmi események jellemzője a vitatott fogalomhasználat. Nincs ez másképp az '56-os forradalom kapcsán sem, hiszen a kivándorlással és kivándorlottakkal kapcsolatos terminológiát tekintve sem beszélhetünk egységes és konszenzusos szóhasználatról. Ahogy az köztudott, a történetek után a hatalmát fokozatosan megszilárdító Kádár-rezim interpretációjában a távozókat a negatív kicsengésű disszidens kifejezéssel illették, de az események megítélésétől függően gyakran használják rájuk vonatkozóan a menekült, az emigráns vagy a kivándorló terminusokat is (Rácz, 2015:301).

Az '56-os menekülthullám tudományos igényességű feldolgozására hazánkban csak a rendszerváltással járó akadémiai pluralizmus létrejöttével nyílt mód. Főképp a sokáig külföldön élő és alkotó Borbándi Gyula munkássága (lásd pl. Borbándi, 2006) nyomán kaphattunk képet az 1956-os magyar emigráció történetéről, ám az elmúlt évtizedekben – különösen az évfordulókhoz kötődően – megszorodtak az e tárgyban újszerű eredményeket felmutató kutatások (többek közt Heil szerk., 2014; Kecskés–Scheibner szerk., 2022; Sós, 2006). A társadalmilag és politikailag is vegyes összetételű sokaság (Baráth, 2013:1498) későbbi életútját vizsgáló szakirodalom meghatározó szeletét képezik az emigráns csoportok sorsát célállamontként taglaló országtanulmányok (lásd pl. Kecskés–Scheibner szerk., 2022:237-592). A magyar menekültek helyzetét az adott befogadó ország kontextusában elemző munkák létjogosultságát erősíti, hogy az emigráns magyarság sorsa – egyéni és kollektív szinten egyaránt – nagy mértékben összefonódott a többségi népesség történetével.

A menekültek túlnyomó többsége Ausztrián keresztül távozott, de Jugoszlávia is fontos tranzitországgá vált. Javarészt az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) koordinálta az elhelyezésüket, míg a nyugati országok – befogadói kontingensek vállalásával és anyagi támogatással – hozzájárultak a menekültek sorsának (ideiglenes) rendezéséhez (Borbándi, 2006:160). A különböző migrációs megfontolásokkal távozó magyarok (Murber, 2022:128) a világ különböző pontjain telepedtek le (illetve kisebb részük később hazatért).

A legnépesebb magyar közösség az Amerikai Egyesült Államokba (37.634 fő), Kanadába (26.300), az Egyesült Királyságba (20.892), a Német Szövetségi Köztársaságba (15.401) és Svájcba (12.709) került.² A magyar emigráció szempontjából fontos célpontot jelentettek a skandináv országok is: Norvégiában (1504) és Dániában (1387) is számottevő létszámú magyar kisebbség lett ideiglenes vagy végleges otthonra, ám legnagyobb számban (6750) Svédország vállalta a Magyarországot elhagyók befogadását.³

A politikai döntés mögött egyszerre húzódtak humanitárius és gazdasági megfontolások: az emberi jogokat kiemelt értéként kezelő svéd közvélemény menekültbarát attitűdje mellett a magyar emigránsok ügyét segítette a konjunktúra hatására kialakuló munkaerőhiány

is (Wigerfelt-Svensson, 2022:377). Az emberiség szempont társadalmi támogatottságával magyarázható az is, hogy a svéd kormány – Európában egyedülálló módon – tuberkulózisos menekültek befogadása elől sem zárkózott el (Sós, 2006:95). Az érkező magyarok letelepítése aktív állami részvétellel zajlott, ám kisebb részt civil szervezetek is közreműködtek a folyamatban. Egy néhány évvel később született felmérés gyors, felfele irányuló társadalmi mobilitásról számolt be a svédországi magyar menekültek körében, s csupán az országba érkezők 10%-a döntött a hazaköltözés mellett (Wigerfelt-Svensson, 2022:383-384). Jobbára sikeres beilleszkedésüknek köszönhetően a svédországi magyarok nagy része – különösen a nyelvi akadályok leküzdését követően – rövid időn belül álláshoz jutott vagy folytatta tanulmányait, és jelen voltak a gazdasági élet számos területén (Borbándi, 1999:109–110). A sorsközösség és a kisebbségi lét összekovácsoló ereje egyaránt hozzájárultak különböző magyar vonatkozású egyesületek megalakulásához, ami a közösségi identitás megőrzésében kulcsszerepet játszott (Éger, 1999:97).

Mindazonáltal csupán sporadikus tudással rendelkezünk arról, hogy az érintettek és lezármozottak esetében milyenfajta mintázatokat mutat a helyvesztés és beilleszkedés (Horvát-Militi, 2011) sajátos dinamikája, amely az óhazához, a befogadóországhoz és az adott kisebbségi közegehez fűződő viszony háromszögében érthető csak meg (Brubaker nyomán Balogh, 2016:472). Ebből fakadóan kiemelten fontos megragadni azt a lehetőséget, hogy interjúk segítségével még van módunk betekintést nyerni az egykori menekültekre és utódaikra jellemző integrációs sémákba és identitáskonstrukció-változásokba.

MÓDSZERTAN

Kvalitatív módszerrel végzett kutatásunk alapját félig strukturált interjúk jelentették, amelyek az oral history (lásd pl. Perks–Thomson szerk., 2016; Sommer–Quinlan, 2024) eszköztárát felhasználva próbálták feltárni a svédországi magyar emigráció három generációjának integrációs mintáit, identitásalakulását és a kulturális örökség továbbadásának lehetőségeit. A kutatás keretében 2024 szeptembere és 2025 márciusa között összesen nyolc interjú született, amelyek közül hétre személyesen Svédországban, illetve egy esetben online formában került sor. Az interjúalanyok mindannyian előzetesen beleegyeztek az interjúk készítésébe és azok tudományos célú feldolgozásába. A beszélgetések hangfelvétel formájában rögzítésre kerültek, a hanganyagokról pedig utólag részletes jegyzetek készültek.

A beszélgetések során az alábbi témaköröket érintettük:

- Személyes háttér (életrajzi alapadatok, család, lakóhely, tanulmányok, foglalkozás),
- Családtörténet és emigráció (az elvándorlás körülményei, motivációk),
- Integráció és identitás (a svéd társadalomba való beilleszkedés, nehézségek, a magyar és a svéd identitás megélése),
- Kultúra és közösség (a magyar nyelv, hagyományok, közösségi élet szerepe, kapcsolat Magyarországgal),
- Generációk közötti hagyományátörökítés (értékek, nyelvhasználat, kulturális örökség jövője).

Az első generáció esetében elsősorban az emigráció körülményei, a beilleszkedés folyamata, valamint a kultúra és az identitás megtartására irányuló törekvések kerültek előtérbe. A második és harmadik generációnál a családi narratívák átörökítése, a magyar identitáshoz való személyes viszonyulás, valamint adott esetben a kettős identitás megélése álltak a kutatás fókuszában.

AZ ELSŐ GENERÁCIÓ TAPASZTALATAI

A kutatásban négy, 1956 után Svédországba emigrált első generációs interjúalany szerepelt: Ibolya (84), Imre (92), Ervin (90) és Mikael (78), akik eltérő életkorban, családi háttérrel és élethelyzetben érkeztek Svédországba. Életútjuk különböző módon tükrözi az emigráció lehetséges motivációit és a befogadó ország társadalmába való beilleszkedés útjait.

Ibolya mindössze 15 éves volt, amikor hűgával együtt elhagyta Magyarországot. Családtagjaik nélkül, önállóan kellett helytállniuk egy idegen országban, amit jelentősen megnehezített a nyelvtudás hiánya. Ennek ellenére Ibolya elmondása szerint a svéd társadalom befogadó hozzáállása, valamint a közösségi támogatás – különösen a magyar diaszpórán belül – lehetővé tette számukra a viszonylag gyors adaptációt. Fiatal koruk előnyt jelentett a nyelvtanulásban és az iskolai integrációban, így hamar részeseivé váltak a svéd társadalomnak.

Imre ezzel szemben idősebb korban érkezett Svédországba, miután kuláknak nyilvánított családja elvesztette vagyonát és földjeit. Nyelvi és társadalmi integrációja jelentősen korlátozott maradt: sosem tanult meg folyékonyan svédül, így a svéd társadalommal való kapcsolata inkább a munkahelyi és a mindennapi tennivalókhoz kapcsolódó szociális interakciókra szorítkozott. Erős kötődése a magyar identitáshoz ennek is köszönhető: számára a magyar közösségi élet és a családi hagyományok jelentették az otthonosság forrását.

Ervin, aki a forradalom idején az építészkar hallgatója volt Budapesten, aktívan részt vett a diákmozgalmak szervezésében, és tanúja volt az októberi eseményeknek. A Bem téri és a Magyar Rádió épülete előtti tüntetések személyes élményként égtek emlékezetébe. A forradalom leverését követően tudta, hogy Magyarországon nem maradhat, és így került Svédországba, ahol később folytathatta tanulmányait. Gyorsan kellett alkalmazkodnia az új környezethez. Ervin és társai nagy segítséget kaptak a svéd államtól és a Szabad Magyarok Gyülekezetétől. „A magyaroknak segítettek lakást találni, és nekem is olyan dolgokban segítettek, amire nem is számítottam” – mesélte.

Mikael gyermekként, tízévesen hagyta el Magyarországot édesanyjával és testvérével. Emigrációjuk történetét személyes, emlékezetes részleteken keresztül elevenítette fel, például azt az epizódot, amikor egy magyar katona – felismerve a menekülők kiszolgáltatottságát – átengedte őket az osztrák határon, de előtte megeskette őt, hogy soha nem felejtí el anyanyelvét és azt, honnan jött. „Azt mondta nekem: mielőtt átmegyek, fogadjak meg neki valamit: az egyik az, hogy ne felejtsem el az anyanyelvem, a másik meg az, hogy ne felejtsem el azt, hogy miért megyek át a határon.” A kezdeti időszak nem volt könnyű: a család több menekülttáborban is megfordult, mielőtt végleges lakóhelyükre kerültek volna. Mikael gyermekkori emlékei a Säter nevű kisvároshoz kötődnek. Ott kezdte meg az iskolát, ám mivel csak magyarul beszélt, az ötödik osztályból átrakták a negyedik osztályba. A beilleszkedés azonban könnyen ment

számára, elmondása szerint a svéd közösség nagyon befogadó volt, és a magyarokat különös szeretettel fogadták, így gyorsan alkalmazkodott az új környezethez. Egy éven belül nemcsak a svéd nyelvet sajátította el, hanem osztálya legjobb tanulója is lett.

Mindannyiuk beilleszkedése sikeresen zajlott. A svéd nyelv elsajátítása kulcsfontosságúnak bizonyult, amit a svéd állam által biztosított támogatások – például nyelvtanfolyamok, lakhatási és munkaerőpiaci segítség – is segítettek. Különösen a fiatalabb életkorban érkezők, mint Mikael és Ibolya, számoltak be gyors nyelvi és kulturális adaptációról. Imre, aki idősebb korában érkezett, sosem sajátította el teljesen a nyelvet, ami gátolta integrációját, de erősítette magyar identitásához való ragaszkodását.

A társadalmi integráció mértéke ugyanakkor egyik esetben sem járt együtt a magyar identitás teljes feladásával: sokkal inkább egy kettős identitás kialakulásáról beszélhetünk. A válaszok alapján az első generáció tagjainál a magyar identitás megtartása és az új társadalomba való beilleszkedés nem kizárta, hanem kiegészítette egymást: egyszerre érezték magukat magyarnak és svédnek, a hangsúly azonban egyéenként eltért. Mikael például több éven át tartó belső vívódása után a következő felismerésre jutott: „Arra jöttem rá, hogy én se nem magyar, se nem svéd, hanem Mihály vagyok. Van nekem ez is, van nekem az is, de ezt így el kell fogadni.” Ami az előítéleteket illeti, egyiküket sem érte jelentős diszkrimináció magyarságuk miatt. „Nagy elnyomásról szó sincs” – jegyezte meg Ervin viccesen.

Külön figyelmet érdemel az interjúalanyok reflexiója a svéd és a magyar karakterbeli különbségekről. Ervin szerint „a svédek nagyon rendesek és segítőkészek, néha túl jók is”, míg a magyarokat sokkal kritikusabbnak és hirtelen természetűnek tartja. Mikael kiemelte, hogy a magyar kultúrában különösen kedveli a közvetlenséget és a vendégszeretetet: „A magyarban nagyon tetszik a közvetlenség. Az emberek könnyen megismerkednek egymással, vendégszeretők, rögtön megkínálják az embert.” Ugyanakkor úgy látja, a magyarok sokszor nem őszinték: „egymás háta mögött mást mondanak egymásnak”. Ezzel szemben a svédeket távolságtartónak tartja, de szerinte ennek oka nem felsőbbrendűség, hanem az a törekvés, hogy „ne szóljanak bele más dolgába”.

A magyar közösségek szerepe kiemelt jelentőséggel bírt a kezdeti időszakban. Az interjúalanyok aktívan részt vettek az egyesületek életében, a magyar nyelv, a kultúra és a hagyományok megőrzése érdekében.⁴ A közösségi események nemcsak az identitás fenntartásában, de a társadalmi kapcsolatok kialakításában is fontos szerepet játszottak. Bár ezek jelentősége a későbbi években csökkent, az interjúalanyok továbbra is ápolták a kapcsolataikat magyar ismerőseikkel, barátaikkal.

Az első generáció tagjai számára a magyar kultúra fenntartása elsősorban a családi életben valósult meg, átörökítése a gasztronómiában és a zenében nyilvánult meg. A hagyományos magyar nóták, illetve ételek – gulyásleves, töltött káposzta, lángos – kiemelt szerepet kaptak a családok életében, a gyermekeknek való továbbadásuk pedig a kulturális örökség megőrzésének eszközévé vált.

Ugyanakkor a beszélgetések alapján az is kirajzolódott, hogy az érintettek csak részben tudtak hatni arra, hogy a második és a harmadik generáció tagjai miképpen viszonyuljanak magyarságukhoz. Egyik interjúalany sem járatta gyermekeit magyar iskolába, és az otthoni

magyar nyelvhasználat mértéke is csökkent az évek előrehaladtával. A vegyes házasságok, valamint a svéd társadalomba történő mélyebb integráció miatt az utódgenerációk esetében a magyar nyelv és kultúra továbbadása terén jelentős kihívásokkal néztek szembe. Többen hangsúlyozták, hogy a következő generációk számára a magyar kultúra megőrzése tudatos erőfeszítéseket igényel, például a nyelvoktatás, a magyar közösségi eseményeken való részvétel és a magyarországi látogatások formájában. Az interjúk alapján világossá vált, hogy a magyar identitás megőrzése inkább személyes kötődés, mintsem tudatos közösségi célként jelent meg.

A MÁSODIK GENERÁCIÓ TAPASZTALATAI

A második generációs interjúalanyok mindannyian Svédországban születtek, így identitásuk formálódása már nem a menekülttapasztalat, hanem a migráns háttérű szülői örökség és a svéd társadalmi közeg kereszteződésében ment végbe. Közülük négy fővel készült interjú: Dani (43), Ingela (53), Gábor (64) és Lars (56).

Dani, akinek édesapja magyar, édesanyja pedig lengyel származású, már vegyes kulturális háttérrel nőtt fel. Identitása sokat változott az évek folyamán, hiszen több kultúra és nemzeti hovatartozás határozta meg, hogyan látja önmagát. Tinédzserként nehezen birkózott meg az identitásával, mert Svédországban magyarként tekintettek rá, míg Magyarországon svédként azonosították. Ezen túlmenően Dani identitását tovább bonyolítja lengyel származása, amely egy újabb réteget ad az önmeghatározásához. A tinédzserkori zavar és kettősség ellenére felnőttként sikerült egyfajta harmóniát találnia. Szavai szerint kulturálisan svédnek érzi magát, de a szívében magyar-lengyel. Bár nem beszél aktívan a magyar nyelvet, a családi örökség, különösen az apai ágon megőrzött emlékek és hagyományok számára is értékesek. Ez a minta részben folytatódott Dani saját családjában is. Bár szintén magyar feleségével gyakran beszélnek magyarul, a gyermekeik nyelvi fejlődése során a svéd nyelv dominánsabbá vált. Ennek ellenére lánya megérti a magyar nyelvet és valamennyire beszél is. Magyarországon tett látogatásaik során megismertették a gyerekekkel a helyi hagyományokat és a nagyszülők által bemutatott emlékeket. A gyerekek ismerik a busójárás hagyományát, és Dani a magyar ételek révén is igyekszik közelebb hozni a kultúrát hozzájuk.⁵

Ingela, Ibolya és Imre lánya jelenleg az Uppsalai Magyar Svéd Egyesület (UMSE) elnökeként aktívan részt vesz a svédországi magyar közösségi élet szervezésében. Családjában mindig is jelen volt a magyar nyelv, a kultúra és a közösségi részvétel, amelyet a fia számára is igyekszik átadni. Mint elmondta, gyermekkorában Danihoz hasonlóan néha ő is szembesült a másság érzésével. Meghatározó élmény volt számára, amikor egy új osztálytárs, egy stockholmi fiú rámutatott a külseje különbözőségére, ami hirtelen kiközösítéshez vezetett társai körében. Ez a tapasztalat mély nyomot hagyott benne, de egyúttal lehetőséget is teremtett arra, hogy megmutassa magyar identitásának értékeit. Egy iskolai előadás során, amelyet a magyar tanárával készített, bemutatta a magyar kultúrát – képekkel és az édesanyjával készített étel-ekkel – ami nemcsak elfogadást, hanem elismerést is hozott számára.

A ma már nyugdíjas éveit töltő Gábor fizikusként hosszú karriert futott be a svéd államigazgatásban, többek között Brüsszelben is dolgozott a svéd delegáció tagjaként. Számára

a magyar háttér elsősorban családi érték, amelyet leginkább a zenei és gasztronómiai hagyományokon keresztül őrzött meg. Gyermekkorában nála is jelentkezett egyfajta kettősség: a játszótéren és az iskolában svédként viselkedett és kommunikált, míg otthon egy teljesen magyar világban élt. A családja magyarul beszélt, magyar ételeket főzött, és a magyar történelem és kultúra ismeretét is átadták neki. Bár elmondása szerint Uppsalában gyerekkorában nem volt igazán aktív a magyar közösség, később maga tevékeny szerepet vállalt elnökként az UMSE működésében, amelyet eredetileg nem magyarok, hanem a magyar kultúra iránt érdeklődő svédek alapítottak. Az interjúban hangsúlyozta, hogy bár anyanyelve svéd, a magyar kultúrához való kötődése identitása fontos rétege maradt, különösen az ünnepek, családi események kapcsán.

Lars esete különleges, hiszen sem magyarul nem tanult meg, sem aktív közösségi életet nem élt a svédországi magyarság körében. Apai ágon magyar, anyai ágon ész származású, de a magyar identitás sosem vált számára meghatározóvá. A családban nem használták a magyar nyelvet, inkább a svéd társadalomba való teljes beolvadásra törekedtek. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy felnőttként immár egyfajta „hiányérzettel” gondol származására: tudatában van magyar hátterének, de nem rendelkezik elég ismerettel vagy élménnyel ennek tartalmi kitöltésére. Ez az interjú során valamiféle identitásbeli űrként jelent meg, és különösen a családtörténet és a nagyszülőkkel való kapcsolat terén volt tetten érhető.

A második generációs interjúalanyok mindannyian hasonlóan nyilatkoztak azokról a különbségekről, amelyeket a két nemzeti karakter között tapasztalnak. Dani szerint a magyarok közvetlensége és nyíltsága olyan tulajdonságok, amelyek erőteljesen megkülönböztetik őket a svédektől. „A magyarok mindig ilyen paprikás temperamentumúak: hangosak vagyunk, nyíltabbak is, és hát mondjuk a véleményünket akkor is, ha valakinek tetszik vagy sem” – kezdte gondolatait. Ezzel szemben a svédek konfliktuskerülőbbek és óvatosabbak a kommunikációban, igyekeznek keresni „egy olyan utat, hogy ne sértsenek meg valakit.” Dani szerint ez a távolságtartás nem jelent ridegséget, ez a fajta visszafogottság és megfontoltság a svéd kultúra egyik legjellemzőbb vonása számára. „A svédek sokkal konfliktuskerülőbbek, félősebbek, a magyarok inkább szeretik a vitákat” – fogalmazott Gábor, aki ebben a tekintetben inkább magyarnak érzi magát. Elmondása szerint nem rejti véka alá a véleményét, ami néha meghökkenti a svéd kollégáit. Szerinte a svédek nemzeti önképe is nagy mértékben eltér a magyarokétól. Úgy látja, hogy a svédek gyakran a világ legmodernebb és legfelvilágosultabb népeként tekintenek magukra, ami nem mindig találkozik más nemzetek nézőpontjával. Ezt Brüsszelben, nemzetközi környezetben is tapasztalta, ahol négy évet dolgozott. „A franciák és belgák néha bekattantak attól, hogy a svédek mindig a saját megoldásaikat tartják a legjobbnak, és ezt szeretnék másokra is ráerőltetni” – mesélte.

A második generációs magyar származásúak esetében az identitás megélése és a magyar kultúrához való viszony sokkal inkább differenciált képet mutat, mint az első generáció esetében. Ezen nemzedék tagjai már Svédországban születtek, így nem rendelkeznek közvetlen tapasztalattal az 1956-os forradalomról vagy a menekülés traumájáról. Kulturális identitásuk kialakulása ezért elsősorban a szülői közvetítésen, családi elbeszéléseken, illetve közösségi részvételen keresztül történt. Azokban a családokban, ahol a magyar volt a hétköznapokban használt nyelv, a kulturális szokások és közösségi részvétel természetes része volt a mindenna-

poknak, a nemzeti identitás megőrzésének esélyei nagyobbak voltak. Ingela például gyerekkorában Södertäljében, a helyi magyar egyesület gyermekfoglalkozásain rendszeresen részt vett. „Annyi élményt adott ez a közösség, annyi örömet meg barátságot, mert volt egy ok találkozni és barátkozni” – emlékszik vissza. Ugyanakkor az olyan alanyok, mint Lars, akiknél a magyar nyelv és hagyományok nem képezték a családi szocializáció részét, identitásukat inkább svédként határozzák meg, miközben időnként nosztalgikus vagy hiányérzettel teli viszonyt alakítottak ki magyar gyökereikkel. Megfogalmazása szerint „nem szégyelli” magyar származását, ám ezzel együtt úgy érzi, hogy „bizonyos szempontból hiányos a háttere, és vannak olyan elemek, amelyeket nem ismer kellő mélységben”.

A második generációra már kevésbé jellemző a „diaszpóraformáló” attitűd, azaz az etnikai közösséghez való tartozás nem feltétlenül jelent aktív szervezeti részvételt vagy kollektív identitást. A második generáció példája azt is mutatja, hogy a nyelv kulcsszerepet játszik az identitásfenntartásban.⁶ Ahol a magyar nyelv hiányzik vagy csupán passzív szinten van jelen, ott az identitás is inkább szimbolikus vagy érzelmi természetű. Ezzel szemben, ahol a nyelvhasználat élő gyakorlattá válik, ott erősebb és tartósabb a kulturális kapcsolódás is. A második generáció esetében tehát a magyar identitás nem tűnt el, de jelentősen átalakult: kevésbé nyelvi, inkább kulturális és érzelmi természetűvé válik, és az egyéni élettörténetek, családi háttér és közösségi hozzáférés mértéke erősen befolyásolja azt, hogy milyen módon és mértékben marad fenn.

A HARMADIK GENERÁCIÓ TAPASZTALATAI

Noha a harmadik generációból csupán egy interjúalany, Viktor szerepelt a kutatásban, beszélője mégis fontos tanulságokkal szolgált. Bár gyermekkorában magyarul beszéltek otthon, a magyar nyelv és kultúra nem jelentett számára belső motivációból fakadó kötődést. Elmondása szerint a magyar identitás inkább külső elvárásként jelent meg, amit kisgyermekként nehezen tudott elfogadni, és emiatt inkább svéd társaihoz próbált hasonulni.

Az áttérést egy felnőttkori magyarországi látogatás hozta meg számára, amikor először töltött hosszabb időt Magyarországon egyedül, családi kíséret nélkül. Saját szavaival élve: „Most volt az első alkalom, hogy egyedül odamentem, család nélkül, és azután jobban szerettem, jobban érdekelt a magyar kultúra, mert magam találtam meg, nem úgy, hogy valaki ide tette nekem.” Ez az élmény megerősítette benne azt az érzést, hogy a magyarsághoz való kötődés csak akkor tud személyessé válni, ha az egyéni megélésen és belső motiváción alapul. Ezután kezdett el tudatosan foglalkozni magyar gyökereivel: rendszeresen részt vett a helyi magyar közösség rendezvényein, valamint egy gyermekkori barátjával együtt nyelvgyakorlásba is kezdett.

Gyermekként a magyar nyelv még szerves része volt a családi kommunikációnak, különösen nagyszülei révén, akikkel nyaranta több hetet töltött Magyarországon. „Majdnem egy hónapot voltam ott minden nyáron, mikor kicsi voltam, és hát magyarul beszélünk” – emlékezett vissza Viktor. Ezek az élmények hozzájárultak a nyelvi alapkészségek kialakulásához, azonban a családi élet alakulása – például az édesanya új, svéd származású leánya – a svéd nyelv dominanciájához vezetett a mindennapokban. Felnőttként Viktor egyre aktívabbá vált a helyi magyar közösség életében is. Egyre több magyar vonatkozású programon vesz részt, és aktív jelenléte a közösségben tovább mélyítette nyelvtudását és kapcsolatát a kultúrával.

A jövő generációkról szólva pedig Viktor fiatal kora ellenére úgy véli, hogy a magyar nyelv továbbadása kiemelten fontos, ugyanis a többnyelvűség és a kulturális sokszínűség különösen nagy érték a mai világban.

KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatás alapján egyértelműen megállapítható, hogy a svédországi magyar emigráns közösségben a magyar identitás sokak számára érték maradt, ugyanakkor ennek formái és intenzitása generációnként jelentős eltérést mutat. A történeti háttér és a befogadó társadalom szerepe mellett az egyéni életutak, a szocializációs közegek és a családi minták is meghatározó tényezővé váltak az identitáskonstrukciók alakulásában.

Az első generáció esetében az emigrációs tapasztalat legmeghatározóbb vonása a menekülés fizikai és érzelmi realitása volt. A nyelvi akadályok leküzdése, a munkaerőpiacra való gyors belépés és a svéd társadalom befogadókészsége megkönnyítették az integrációt, ugyanakkor a kulturális gyökereikhez mindvégig ragaszkodtak. Meghatározó maradt a magyar nyelv, a kultúra és a közösség iránti elkötelezettség: a családi történetek, az otthon használt magyar nyelv és a kulturális eseményeken való részvétel. A magyar közösségek és egyesületek sok esetben érzelmi támaszpontként működtek, megteremtve az otthonosság érzetét egy új társadalmi kontextusban.

A második generáció, amely már Svédországban született, nem szembesült közvetlenül integrációs kihívásokkal, mégis gyakran került identitásbeli dilemmák elé. A svéd nyelv és társadalmi normák természetesen épültek be életükbe, ugyanakkor sokan tudatosan keresték a módját annak, hogyan őrizhetik meg a magyar kulturális örökséget – sokszor közösségi részvételen és nyelvhasználaton keresztül.

A harmadik generáció esetében a magyar származás egyfajta sajátos örökségként maradt jelen, s gyakran csak közvetett módon, például családnév, emlékek vagy magyarországi látogatások révén jelennek meg. Bár az aktív nyelvhasználat és közösségi részvétel e generáció körében visszaszorulóban van, a magyar identitás a kíváncsiság és egyéni érdeklődés útján másféle formában ugyan, de szintén megfigyelhető.

Az 1956-os menekültek közül manapság sajnos egyre kevesebben élnek, a második generáció tagjai pedig gyakran – legalábbis részben – svédként határozzák meg önmagukat. Ebben a helyzetben különösen felértékelődik a magyar egyesületek és kulturális programok szerepe. A közösségi aktivitás ösztönzése, a fiatal generációk bevonása és a diaszpórában végzett kulturális-nevelési munka elengedhetetlen a hagyományok fenntartásához.

A kutatás legfőbb tanulsága, hogy a magyar identitás nem pusztán egy passzívan megöröközött örökség, hanem aktív választás kérdése is. A diaszpórában élők számára magyar kötődésük nemcsak a múlt emléke, hanem a jövő alakításának lehetősége is: egy olyan érték, amely időről időre új jelentésekkel gazdagodik – generációról generációra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balogh Balázs (2016): *Az 1956-os menekültek társadalmi integrációja az Egyesült Államokban: Egy néprajzi terepkutatás tapasztalatai*. Világtörténet, vol. 38., no. 3., pp. 469-484.
- Baráth Magdolna (2013): *Célkeresztben az 56-os magyar emigráció*. Századok, vol. 147. no. 6., pp. 1497–1511.
- Bába Szilvia (2015): *Magyar identitás a tengeren túli diaszpórában*. Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem.
- Borbándi Gyula (1999): *Alkony és derengés. Írások a posztemigrációról*. Antológia Kiadó, Budapest.
- Borbándi Gyula (2006): *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. Mikes International – Országos Széchényi Könyvtár, Hága–Budapest.
- Constantinovits Kinga (2024): Az ausztráliai magyar cserkészlet múltja és jelene: identitásörzés és nyelvhasználat Sydneyben. In: Gúti Erika – Jarjabka Ákos – Orbán Jolán – Szamosi Gertrúd (szerk.): *Diaszpóra 2023 Határtalan Közösségek – Diaspora 2023 Communities Beyond Borders. Nemzetközi és diszciplínaközi konferencia előadásai Pécs*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, pp. 135-146.
- Éger György (1999): *Megálmodott Magyarország – Beszélgetés nyugati magyarokkal*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Budapest.
- Hablicsek László – Illés Sándor (2007): *Az 1956-os kivándorlás népességi hatásai*. Statisztikai Szemle, vol. 85., no. 2., pp. 157-172.
- Heil Kristóf Mihály (szerk., 2024): *Szemelvények a magyar emigráció történetéből*. Gondolat Kiadó – Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Levéltár – MTA-ELTE Jegtörténeti Kutatócsoport.
- Herner-Kovács Eszter (2016): *Identitásmintázatok az amerikai magyarok sokadik generációjában*. Regio, vol. 24., no. 4., pp. 140-172.
- Horvát-Militity Tünde (2011): *Egy kultúraváltás szemszögéből láthatatlan migráncsoport élményuniverzumai: a helyvesztés és a beilleszkedés pszichés dinamikája*. Doktori disszertáció, Pécs.
- Kecskés D. Gusztáv – Scheibner Tamás (szerk., 2022): *Egy világraszóló történet: Az 1956-os magyar menekültség kézikönyve*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest.
- Murber Ibolya (2022): A menekültek statisztikai jellemzői. In: Kecskés D. Gusztáv – Scheibner Tamás (szerk.): *Egy világraszóló történet: Az 1956-os magyar menekültség kézikönyve*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, pp. 125-134.
- Perks, Robert – Thomson, Alistair (szerk., 2016): *The Oral History Reader (third edition)*. Routledge, New York.
- Rácz János (2015): Az 1956-os magyar emigráció Angliában. In: Gécz János – András Ferenc (szerk.): *Térátlépések*. Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém. pp. 301-314.
- Sommer, Barbara W. – Quinlan, Mary Kay (2024): *The Oral History Manual (fourth edition)*. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Sós Péter János (2006): *Magyar exodus. Magyar menekültek Nyugaton, 1956–1959*. Gondolat, Budapest.
- Szöllősi Antal (1999): *Svédországi magyarság 1956-ig*. Ungerska Arkivet, Stockholm.
- Teleki Bálint (2010): *1956-os emigránsok Norvégiában – magyarországi szemmel*. Ághegy: Skandináviai Magyar Irodalmi és Művészeti Lapfolyam. vol. 9. no. 3. pp. 4287-4295.
- Wigerfelt-Svensson, Anders (2022): Svédország. In: Kecskés D. Gusztáv – Scheibner Tamás (szerk.): *Egy világraszóló történet: Az 1956-os magyar menekültség kézikönyve*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, pp. 377-389.

JEGYZETEK

- ¹ A kutatás a Mathias Corvinus Collegium Fellowship programja keretében valósult meg, amelynek támogatásával Bugár Dóra a 2024-2025-ös tanév őszi szemeszterét Svédországban, Uppsalában tölthette.
- ² Ezek az adatok az 1958. január 31-i osztrák és jugoszláv menekültstatisztikákon alapulnak (Kecskés–Scheibner szerk., 2022:637-639).
- ³ Wigerfelt-Svensson adatai (2022:380) szerint mindent egybevetve még ennél is több, közel 8000 magyar emigráns telepedett le Svédországban.

- ⁴ Az 1956-ban Norvégiába került magyar emigránsok sorsát vizsgálva Teleki (2010) szintén az egyesületek és az aktív közösségi lét fontosságát hangsúlyozta.
- ⁵ A tengerentúli magyar diaszpórákról szóló munkájukban Bába (2015) és Herner-Kovács (2016:142–143) is a gasztronómiának a nemzeti-kulturális identitás továbbadásában játszott szerepét emeli ki.
- ⁶ Az ausztrál magyar cserkészlet történetét tanulmányozva Constantinovits (2024) szintén a nyelvhasználat identitás-megőrző funkciójára mutat rá.